

26

2010

A black and white portrait of a man with a mustache, wearing dark clerical robes with a white cravat. He is holding a book in front of him. The background is dark and textured.

NOVUM

nieuwsbrief van het

Historisch Documentatiecentrum voor het

Nederlands Protestantisme (1800-heden)

■ Colofon

Novum 26 verscheen in juli 2010

Het is een uitgave van het
Historisch Documentatiecentrum voor het
Nederlands Protestantisme (1800-heden)
Universiteitsbibliotheek VU Amsterdam

Adres

Hoofdgebouw Vrije Universiteit Amsterdam
Kamer IB-34
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam

Stichting ter ondersteuning van het HDC
Postbank 1168001

(t) 020 59 85270
(e) hdc@ubvu.vu.nl
(i) <http://hdc.vu.nl>

Afbeelding omslag

J.G. Geelkerken (1879-1960) geschilderd door Gerard van Hove, 1926

■ Inleiding

Het Historisch Documentatiecentrum (HDC) informeert via deze nieuwsbrief zijn relaties en donateurs over de activiteiten van het afgelopen half jaar en van de activiteiten voor het komend najaar.

Wie ook anderszins op de hoogte van de werkzaamheden van het HDC wil zijn, kan tegenwoordig terecht op de geheel vernieuwde website, die geheel conform de huisstijl van de Vrije Universiteit en de universiteitsbibliotheek is vormgegeven. Onderzoekers vinden veel online informatie op de nieuwe site: alle inventarissen zijn als PDF-bestand te raadplegen, alle titels van de Bibliografie van Nederlandse Protestantse Periodieken (BNPP) zijn terug te vinden en niet te vergeten de database van de Inventarisatie van Kerkelijke Gebouwen in Nederland (IKGN). De site mag dan geheel vernieuwd zijn, het adres is en blijft vertrouwd: www.hdc.vu.nl

■ In memoriam

Het afgelopen half jaar stierven vijf mensen, die ieder op hun eigen manier veel voor het HDC betekend hebben.

Op 20 februari overleed de jurist en historicus C.A. van Swigchem. Van Swigchem was van 1977 tot 1988 als hoogleraar architectuurgeschiedenis verbonden aan de Vrije Universiteit. Hij was van vele markten thuis, maar ontloopte zich vooral als kenner van

protestantse kerkinterieurs. Hij collectioneerde een schat aan beeldmateriaal over protestantse kerkgebouwen en bracht dat onder bij het HDC. Van Swigchem heeft voorts grote betekenis gehad voor de historische commissie van de Vrije Universiteit en maakte het mogelijk dat het honderdjarig bestaan in 1980 kon worden opgeluisterd met tentoonstellingen, gebaseerd op historisch materiaal. Van Swigchem heeft een deel van zijn bezit nagelaten aan de Stichting HDC en prof. dr. J. de Bruijn treedt op als executeur testamentair.

Op 1 maart jongstleden overleed emeritus-hoogleraar onderwijspedagogiek Jacques Carpay. Carpay was tussen 1977 en 1993 als hoogleraar verbonden aan de Subfaculteit Pedagogische en Andragogische Wetenschappen. Hij was vanwege de geschiedenis van zijn vak en als kenner van het protestantisme betrokken bij het werk van het Documentatiecentrum.

Op 18 maart stierf de pedagoog Hiskia Coumou. Coumou was in 1995-1996 werkzaam voor het HDC, waar hij werkte aan de uitgave van de autobiografie van de medicus, etnoloog en socioloog J.H.F. Kohlbrugge, een kleinzoon van de vermaarde theoloog Hermann Friedrich Kohlbrugge. Coumou promoveerde enkele jaren later in Leiden op het proefschrift *Sociale pedagogiek in Nederland* en werkte nadien bij de afdeling Personeelszaken van de Vrije Universiteit. In zijn laatste levensjaren ontstond nieuw contact met het HDC.

Coumou, inmiddels ernstig ziek, was de autobiografie van de oudoom van moederszijde, oorlogspremier P.S. Gerbrandy, op het spoor gekomen en overwoog een uitgave. Daarvan is het niet meer gekomen: Coumou stierf in de leeftijd van 55 jaar.

Op 20 april stierf de historicus en archivaris Wil van de Fliert. Van de Fliert was laatstelijk werkzaam als secretaris van het Productschap Vis, maar bleef altijd nauw verbonden met het HDC, waar hij tussen 1978 en 1985 gewerkt had als archivaris. In die hoedanigheid maakte hij op zowel collega's als bezoekers indruk door zijn kennis en hulpvaardigheid. Na zijn vertrek bleef Van de Fliert bij het HDC betrokken, onder meer in zijn hoedanigheid van bestuurder van de Stichting Alfa Omega, die het HDC-project geschiedschrijving van de christelijk-sociale beweging financierde. Hij was tevens lid van de Raad van Toezicht van de Stichting Christelijk-Sociaal Congres, die in 1991 werd opgericht en nog jaarlijks een groot congres organiseert waar protestantse en katholieke middenveldorganisaties bijeenkomen.

Op eerste Pinksterdag overleed dr. ir. J. Stellingwerff, van 1960 tot 1987 bibliothecaris van de Vrije Universiteit. Dat de huidige universiteitsbibliotheek zich in omvang en reikwijdte inmiddels kan meten met de bibliotheken van de klassieke rijksuniversiteiten mag de verdienste van Stellingwerff worden genoemd. Het HDC is Stellingwerff daarbij bijzondere dank verschuldigd. In 1970

nam hij, samen met oud-rector W.F. de Gaay Fortman, het initiatief tot de oprichting van het Historisch Documentatiecentrum, dat in 1971 met de door Stellingwerff bevorderde benoeming van dr. G. Puchinger van start ging. Naast deze institutionele werkzaamheden bleef Stellingwerff zijn leven een vruchtbaar publicist. Hij publiceerde onder meer een tweedelige studie over de Vrije Universiteit tijdens en na Abraham Kuyper en schreef een monografie over de door hem bewonderde vu-filosoof D.H.Th. Vollenhoven.

Het HDC heeft dit jaar het initiatief genomen om personen, die iets voor het Centrum en voor de geschiedenis van de Vrije Universiteit betekend hebben te herdenken op zijn website. Uitgebreide necrologieën van C.A. van Swigchem, J. Carpay, H.G. Coumou en W. van de Fliert zijn inmiddels terug te lezen op onze website onder: publieksactiviteiten. Een levensbeschrijving van J. Stellingwerff zal daarop binnenkort verschijnen.

■ Personeelszaken

Na goed onderling overleg zijn de universiteitsbibliotheek van de VU en prof. dr. J. de Bruijn overeengekomen, dat laatstgenoemde met ingang van 1 april 2010 zijn werkzaamheden als senior onderzoeker bij het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme beëindigde. Deze afspraak houdt verband met de wens van prof. De Bruijn om

gebruik te gaan maken van de FPU-regeling. Er zal op passende wijze afscheid van hem worden genomen. Prof. De Bruijn blijft aan de Vrije Universiteit verbonden als bijzonder hoogleraar in de politieke geschiedenis bij de afdeling staats- en bestuursrecht van de Juridische Faculteit. Zijn postadres is:

De Boelelaan 1105, kamer 6A-18, 1081 HV Amsterdam en zijn e-mailadres: j.debruijn@rechten.vu.nl

Met ingang van 1 juni jongstleden is het contract met de kunsthistoricus Herman Wesselink beëindigd. Hij heeft een half jaar lang gewerkt aan het invoeren van de metadata bij de gedigitaliseerde fotocollectie van het HDC.

Renate van Zalen, studente geschiedenis, werkt deze zomer als vrijwilliger voor twee dagen in de week aan de inventarisatie van het archief van de essayist en toneelhistoricus Ben Albach.

■ Zilveren Anjer voor Jan Sonneveld

Op woensdag 9 juni jl. ontving J. Sonneveld uit handen van koningin Beatrix de Zilveren Anjer. De Zilveren Anjer is een onderscheiding voor mensen die zich geheel onverplicht en onbetaald hebben ingezet voor de cultuur of het natuurbehoud in Nederland of de Nederlandse Antillen en Aruba. Jan Sonneveld kreeg de onderscheiding voor zijn belangeloze inzet voor de totstandkoming van het kerkgebouwenregister in Neder-

land. Sinds 1988 werkt hij aan deze Inventarisatie Kerkelijke Gebouwen in Nederland (IKGN) die uitgegroeid is tot een belangrijke bron voor iedereen die op welke wijze dan ook zich met de geschiedenis van kerken in Nederland bezig houdt. Het Documentatiecentrum werkt al een aantal jaren samen met Jan Sonneveld en feliciteert hem van harte met deze onderscheiding.

Op deze website is een deel van de gegevens uit de IKGN terug te vinden. Inmiddels bevat de database gegevens over meer 19.000 kerkelijke gebouwen en meer dan honderd godsdienstige genootschappen in Nederland.

■ Bavinck in Princeton en Edinburgh

In 2008 was het honderd jaar geleden dat de theoloog Herman Bavinck zijn Stone-lezingen over de wijsbegeerte der openbaring hield aan Princeton Theological Seminary. Dit feit is in april 2009 in Princeton (en de herfst ervoor aan Calvin College) herdacht met een congres over het thema van deze lezingen en gaf de stoot tot een Engelstalige Bavinck-site: www.hermanbavinck.org Dit voorjaar trad in vervolg daarop George Harinck op als gasthoogleraar te Princeton en verzorgde er een collegeserie over de wereld van Herman Bavinck. In de afgelopen jaren is Princeton meer en meer het centrum geworden voor de studie van het neocalvinisme, in de eerste plaats voor de Verenigde Staten, maar in zekere

zin ook voor Nederland, omdat het aantal PhD-studenten dat op deze traditie studeert – in vele plaatsen in Noord-Amerika en vanuit diverse achtergronden – het aantal Nederlanders dat studie maakt van het neocalvinisme verre overtreft. En in de tweede plaats omdat Princeton deze onderzoekers ieder voorjaar samenroept rondom een conferentie thema. Volgend jaar is dat calvinisme en kunst (met als Kuyper Prize winnaar de schrijfster Marilyn Robinson – auteur van onder meer de romans *Gilead* (2004; ook in het Nederlands verkrijgbaar) en *Home* (2008)) en het jaar daarop calvinisme en democratie. Zie: <http://libweb.ptsem.edu/collections/kuyper>

Dit wil niet zeggen dat in Europa geen activiteiten worden ondernomen om de studie van het neocalvinisme impulsen te geven. Integendeel. Dit voorjaar promoveerde James Eglinton aan New College te Edinburgh op een proefschrift over Herman Bavincks organische denken. Hij komt in september voor een jaar naar Nederland, om als postdoc aan de Theologische Universiteit Kampen onderzoek te doen naar de negentiende-eeuwse connecties tussen het calvinisme in Schotland en dat in Nederland. Daarnaast heeft New College samen met het HDC een Bavinck-conferentie georganiseerd, die op 1 en 2 september aanstaande wordt gehouden aan New College in Edinburgh. Studenten en onderzoekers worden uitgenodigd die conferentie bij te wonen, zie onze website onder het kopje Agenda.

■ Protestant.nl

In januari 2010 kreeg de website Protestant.nl, waarvan het HDC één van de dragende partijen is, versterking dankzij de aanstelling van de neerlandica en literatuurhistorica Lydeke van Beek. Zij promoveerde in november 2009 op een proefschrift over de moderne devotie aan de Universiteit Leiden en zet haar kwaliteiten sindsdien (onder meer) in voor Protestant.nl Samen met Janneke Scharloo, coördinator van de website, geeft Lydeke van Beek vorm en inhoud aan de sterk vernieuwde website, waarop niet alleen iedere dag een nieuwe stelling te zien is, maar ook tal van beschouwingen te lezen zijn in de rubriek ‘Actueel verleden’, waarin heden en verleden met elkaar in verband worden gebracht door tal van medewerkers, onder wie enkele historici van het HDC, zoals Remco van Mulligen en Rolf van der Woude. Daarnaast schrijft freelance-historicus Peter Bak, sinds jaar en dag nauw met het HDC verbonden, een veelgelezen serie biografische portretten onder de titel ‘Markant protestant’.

■ Uitreiking dr. C. Rijnsdorprij

Op 4 maart 2010 werd in de doopsgezinde kerk aan het Singel te Amsterdam – naar nu blijkt voor de laatste maal – de Dr. C. Rijnsdorprij uitgereikt. Dominee/dichter Jaap Zijlstra ontving de prijs uit handen van de voorzitter prof. dr. A. Soete-

man. De Stichting Dr. C. Rijnsdorp Prijs werd in 1991 opgericht met als doel de bevordering van kunst in het algemeen, meer in het bijzonder van kunst die is geïnspireerd door of af-finiteit vertoont met de christelijke traditie en die door originaliteit van visie, vormgeving of thematiek een bijdrage kan leveren aan de vernieuwing en voortzetting van die traditie. De stichting deed dit door zo mogelijk eenmaal in de drie jaar een oeuvreprijs toe te kennen aan een kunstenaar op het gebied van literatuur, beeldende kunst of muziek. Helaas heeft de stichting door gebrek aan financiële middelen moeten besluiten de werkzaamheden per 10 juni 2010 te staken. In de periode 1993-2010 zijn bijzondere laureaten in de drie disciplines bekroond. Naast Jaap Zijlstra dit voorjaar, was dat Willem Barnard (Guillaume van der Graft) voor literatuur in 1993, gevolgd door Ko Oosterkerk voor beeldende kunst in 1998. Maurice Pirenne (overleden in 2008) ontving de dr. C. Rijnsdorp Prijs in 2001 voor muziek.

■ Bavincklezingen

Tussen 16 maart en 27 april werd een nieuwe serie van vier Bavinck-lezingen gehouden, georganiseerd door het HDC in samenwerking met het *Nederlands Dagblad*. Ditmaal was het thema ‘Christelijke charitas in de moderne verzorgingsstaat’. Sinds in politiek Den Haag en in diverse gemeenteraden een discussie is gestart

of expliciet christelijke organisaties nog wel in aanmerking komen voor subsidie, leek dit het aangewezen thema om vier sprekers hun licht te laten schijnen over christelijke charitas in heden en verleden.

In de Martuskerk te Amersfoort belichtte HDC-medewerker Wouter Beekers christelijke naastenliefde in Nederland in de afgelopen twee eeuwen, sprak SP-Eerste Kamerlid Arjan Vliegenthart over verzuilde zorg in een ontzuilde samenleving, gaf Youth for Christ-directeur Edward de Kam een indruk van christelijk geïnspireerd welzijnswerk in de praktijk en stond VU-filosoof Govert Buijs ten slotte stil bij de vraag hoe christelijke charitas in Nederland er in de eenentwintigste eeuw gaat uitzien.

De Bavinck-lezingen worden gebundeld en zullen in het najaar van 2010 in druk verschijnen en bij het HDC en het *Nederlands Dagblad* verkrijgbaar zijn.

■ De tumultueuze jaren vijftig

Op 19 april werd bij Geschiedenis aan de VU onder de titel ‘De tumultueuze jaren vijftig. Publieke ruimte en de reikwijdte van politiek (1945-1960)’ een symposium gehouden, waar onder anderen HDC-medewerker Paul van Trigt sprak over de gezondheidszorg in Nederland. Van Trigt werkt als promovendus aan een proefschrift over de christelijke blindenzorg in Nederland. In bredere zinstonden de jaren vijftig centraal, die

getypeerd werden als jaren van ternauwernood beheerste conflicten. Op religieus en politiek vlak, constateerden de sprekers, bestond Nederland kort na de Tweede Wereldoorlog uit sterk uiteenlopende, strijdende gemeenschappen, die echter onderbelicht zijn gebleven in de geschiedschrijving, waarin de nadruk werd gelegd op de betrekkelijk succesvolle politieke samenwerking tussen katholieken en sociaal-democraten. Dit beeld van vreedzame politieke samenwerking zou nog zijn versterkt door de huiselijke rust en gezelligheid die het gezinsleven van de jaren vijftig typeerden. Op het symposium stond de vraag centraal hoe die vreedzame politieke geschiedenis te rijmen is met de onderhuidse spanningen in de publieke ruimte. Onder leiding van prof. dr. Susan Legêne (hoogleraar politieke geschiedenis aan de Vrije Universiteit) ontspoon zich een levendig debat, waaraan naast enkele promovendi onder meer ook de publicist drs. Jos van der Lans en prof. dr. Maria Grever (hoogleraar maatschappijgeschiedenis aan de Erasmus Universiteit Rotterdam) deelnamen.

■ Amerikaanse promotie

Op 26 april jl. promoveerde John Halsey Wood aan Saint Louis University tot doctor op het proefschrift *Going Dutch in the Modern Age: Abraham Kuyper's Struggle for a Free Church in the Nineteenth Century*. Zijn proefschrift behandelt de

ontwikkeling van het kerkbegrip van Kuyper tot in de jaren negentig van de negentiende eeuw. Wood bespreekt de overgang bij Kuyper in het denken over de kerk: hij wilde van een nationale kerk komen tot een vrije kerk. Wood heeft een presbyteriaanse achtergrond en leerde Kuypers werk kennen tijdens zijn opleiding in de Verenigde Staten, onder meer aan Westminster Theological Seminary te Philadelphia. Hij heeft aan de Vrije Universiteit in 2007 de mastertitel in de theologie verworven en zich in dat jaar het Nederlands eigen gemaakt, zodat hij Kuyper in de oorspronkelijke taal kan lezen. Wood was een geregelde gast op de studiezaal van het HDC, waar hij zich onder meer ook bekwaamde in het ontcijferen van Kuypers handschrift. George Harinck heeft hem begeleid bij zijn masterscriptie, bij het transcriberen en bij het schrijven van zijn proefschrift en trad in Saint Louis op als copromotor. In de Amerika-week van de UBvU sprak Wood afgelopen najaar over de vraag waarom Amerikanen geïnteresseerd zijn in het gedachtegoed van Abraham Kuyper.

■ Evadoc

In mei 2009 is in België het Evadoc opgericht: een documentatiecentrum voor het protestantse (evangelische) erfgoed bij onze zuiderburen. Al jaren bestond er in Belgische protestantse kringen zorg over het beheer van hun erfgoed. De Evangelische Theo-

logische Faculteit (ETF) te Herverlee nam vanaf 2005 initiatieven voor een evangelisch archief- en documentatiecentrum. Dit resulteerde in het Evadoc, met als doelstelling het verzamelen, ontsluiten en beheren van protestants-evangelisch erfgoed in Vlaanderen vanaf de negentiende eeuw. Daarnaast heeft het een adviserende functie op archiefgebied voor de protestantse geloofsgemeenschap.

Het Evadoc werkt nauw samen met het KADOC, een documentatie en onderzoekscentrum voor religie, cultuur en samenleving te Leuven, dat enkele jaren geleden zijn werkterrein verruimde van het katholieke naar het christelijke erfgoed. Het KADOC biedt het Evadoc zijn expertise aan en zijn ontsluitingssystemen, en biedt onderdak aan de Evadoc-collectie en biedt tevens onderzoeksfaciliteiten. De KADOC-Evadoc medewerker is Aaldert Prins.

Daarmee is het Evadoc een nieuwe loot aan de documentatie- en onderzoekscentra in de lage landen op religieus terrein: het KDC in Nijmegen (1969), het HDC in Amsterdam (1971), het KADOC in Leuven (1976), het ADC in Kampen (1993) en vorig jaar het Evadoc. We heten het Evadoc hartelijke welkom. Directeur George Harinck is toegetreten tot het Comité van Aanbeveling van het Evadoc.

waarvan HDC-medewerker Wouter Beekers mede-initiatiefnemer is, een symposium onder de titel 'Publieke zorgverlening en religie: de legitimiteit van de levensbeschouwing'. De publieke zorg is een belangrijke pijler van de westerse 'welfare states'. Van oudsher speelden religieuze initiatieven een belangrijke rol op het gebied van de zorgverlening. Sinds de opkomst van de verzorgingsstaat staan die religieuze initiatieven ten discussie en wordt de vraag gesteld wat de legitimiteit van levensbeschouwelijke zorg (nog) is? Dienen religieuze initiatieven (financieel) gesteund te worden van overheidswege? En welke consequenties brengt een financiële afhankelijkheid van de overheid met zich mee? Daarover lieten verscheidene deskundigen hun licht schijnen. VU-aio Paul van Trigt sprak over het blindeninstituut Sonneheerdt en 'religieuze zorgregimes in een tijd van zelfontplooiing', Stijn Bollinger (Hogeschool Utrecht) over het Leger des Heils en de Nederlandse verzorgingsstaat, de katholieke filosoof Theo de Wit (Universiteit van Tilburg) over de legitimiteit van levensbeschouwelijk geïnspireerde geestelijke zorg en de humanistische wijsgeer Harry Kunne-man (Universiteit van Humanistiek) over de scheiding tussen publiek en privé.

■ Publieke zorgverlening en religie

Op 17 juni organiseerde het Onderzoeksnetwork Religie en Civil Society,

■ Jaren zestig

Op 18 juni organiseerde het HDC het congres 'Christelijk-sociaal in de ja-

ren zestig', waarin aandacht gevraagd werd voor de eigen dynamiek van de protestants-christelijke wereld. In het bestaande beeld van de jaren zestig is er steevast van uitgegaan dat geloof, kerk en het christelijk-sociale middenveld niets van veranderingen wilde weten. De studiemiddag liet zien dat de protestants-christelijke wereld in de jaren zestig een geheel eigen dynamiek kende. Na een inleiding van Hans Renders, bijzonder hoogleraar geschiedenis en theorie van de biografie en directeur van het Biografie Instituut te Groningen, sprak Bram Mellink, promovendus aan de Universiteit van Amsterdam, over zijn onderzoek naar de hervormde denker Feitse Boerwinkel. Historicus Remco van Mulligen ging in op de rol van ds. J.H. Velema en de politicoloog Wilfred Scholten, bezig met een onderzoek naar oud-premier Barend Biesheuvel, belichtte deze 'regelbaar tussen radicalen' in de jaren zestig.

De lezingen zijn als zesde deel in de reeks Ter Lezing gepubliceerd en verkrijgbaar voor €5,00 per stuk (inclusief porto- en administratiekosten). Bestellen kan via: hdc@ubvu.vu.nl

■ Naoorlogse emigratie

Enne Koops promoveerde op 22 juni jl. aan de Theologische Universiteit te Kampen op het proefschrift *De dynamiek van een emigratiecultuur. De emigratie van gereformeerden, hervormden en katholieken naar Noord-Amerika in vergelijkend perspectief*

(1947-1963) – promotor was George Harinck. Koops gaat met name in op het belang van de religieuze factor – van emigratievereniging tot boordpredikant – in de emigratiecultuur. Koops heeft onderzoek verricht op het HDC, met name in het archief van de Christelijke Emigratie Centrale. Het boek is verschenen in de Passage reeks van het HDC bij Uitgeverij Verloren, waar in 2006 een monografie verscheen van zijn copromotor Hans Krabbendam over de negentiende-eeuwse emigratie: *Vrijheid in het verschiet. Nederlandse emigratie naar Amerika, 1840-1940*.

■ Een kerkscheuring in oorlogstijd

De Tweede Wereldoorlog was een ingrijpende ervaring voor de gereformeerden. Velen van hen verzetten zich actief tegen de Duitse bezetter, terwijl de Gereformeerde Kerken tegelijkertijd een intern conflict uitvochten, dat leidde tot de Vrijmaking van 1944. Op sommige plaatsen trachtte men oorlog en kerkstrijd te scheiden. In Amersfoort en Utrecht werd de Vrijmaking uitgesteld tot na de bevrijding in mei 1945. Er is echter weinig bekend over de vraag hoe men destijds deze combinatie van verzet en scheuring beleefde. Hoe keken jongere gereformeerden uit Amersfoort en Utrecht aan tegen een kerkscheuring in oorlogstijd? Konden zij oorlog en kerkstrijd met elkaar rijmen? Wat bepaalde hun kerkelijke keuze?

Het Historisch Documentatiecentrum heeft in 2009 van het ministerie van vws subsidie ontvangen om een aantal getuigen van oorlog en kerkscheuring te interviewen. Nu het project is afgerond, is het tijd in het openbaar de balans op te maken. Samen met Museum Flehite en de Oudheidkundige Vereniging Flehite organiseert het HDC daarom op vrijdag 10 september om 13 uur een studiemiddag over het project in de Mannenzaal van het Sint- Pieters- en Bloklandsgasthuis, Westsingel 47 te Amersfoort, tegenover Museum Flehite.

Bij die gelegenheid spreekt Gerard Raven (conservator historie van Museum Flehite in Amersfoort) over de Gereformeerde Kerk in Amersfoort, Dick Kaajan (archivaris bij het Nationaal Archief in Den Haag) over de Gereformeerde Kerk in Utrecht, HDC-directeur George Harinck over Benne Holwerda als Amersfoorts predikant en HDC-medewerker Wim Berkelaar over de opzet en uitvoering van het project, met vertoning van enkele videofragmenten.

■ Tentoonstelling *Drie eeuwen versierde kerkboekjes*

Op dinsdag 24 augustus 2010 vanaf 15.00 uur organiseert de Stichting Collectie Van Noordwijk in het Bijbels Museum een lezing over *Drie eeuwen versierde kerkboekjes*. Aanluitend is er gelegenheid de gelijknamige tentoonstelling, die nog tot 1

september a.s. staat, te bezichtigen.

De tentoongestelde kerkboeken zijn afkomstig uit de collectie Van Noordwijk, de grootste en meest bijzondere verzameling historische (kerk)boeken met zilverbeslag in Nederland. Zij geeft een goed beeld van dit typisch Nederlandse en interconfessionele culturele erfgoed.

Wie de lezing wil bijwonen, wordt geacht zich voor maandag 16 augustus op te geven door een reactie te sturen naar: secretariaat@ubvu.vu.nl of aan: Universiteitsbibliotheek vu, t.a.v. Secretariaat, o.v.v. 'Collectie Van Noordwijk', De Boelelaan 1103, 1081 HV Amsterdam, kamer 1B-38.

Adres van het Bijbels Museum: Herengracht 368 in Amsterdam; www.bijbelsmuseum.nl.

■ Digitalisering

Op 14 juli jl. maakten de Koninklijke Bibliotheek en Google bekend 160.000 boeken te gaan digitaliseren. Het betreft rechtenvrije boeken uit de achttiende en negentiende eeuw die vrij toegankelijk gemaakt worden via *Google Books* en de websites van de KB en Europeana.

Onder de boeken die gedigitaliseerd worden zijn werken van negentiende-eeuwse geleerden en staatslieden zoals: G. Groen van Prinsterer, staatsman en historicus, formuleerde in zijn *Ongeloof en revolutie* het antirevolutionaire gedachtegoed en Abraham Kuyper, theoloog en letterkundige,

oprichter van de Antirevolutionaire Partij, stichter van de Vrije Universiteit en van de Gereformeerde Kerken. Het scannen gaat enkele jaren in beslag nemen.

■ *Kuyper-bibliography*

Volgend jaar verschijnt de – Engelstalige – bibliografie van Abraham Kuyper van de hand van Kuyperkenner en verzamelaar Tj. Kuipers. George Harinck heeft daarbij een inleiding geschreven, die vertaald werd door Dagmare Houniet.

■ Archieven

In het kader van het vws-programma *Erfgoed van de Oorlog* zijn de archieven van *Trouw* en van *Trouw*-medewerkers H.W. Groot Enzerink ('Karel Overijssel'), H. Ottevanger ('Huib Groningen') en E. van Ruller ('Mijnheer Peters') opnieuw geordend, beschreven en gedigitaliseerd.

Dagmare Houniet werkte aan de inventarissen van de volgende collecties: B.M. van Tongerlo, A. Troost (in samenwerking met D. Smits uit Vlaarding) B. Holwerda, C.P. van Andel, H. van den Brink, *Trouw* en P.K. Domnisse.

De volgende inventarissen, aanvankelijk onder één verzamelnaam beschreven en alleen via de 'papierinventaris' op het Centrum te raad-

plegen, konden online ter beschikking worden gesteld

Vereniging voor gereformeerd schoolonderwijs 1868-1908 en het Gereformeerd schoolverband 1906-1971.

Bond van besturen christelijke MULO-scholen 1917-1968 en Bond van protestants-christelijke MAVO-scholen 1968-1976.

Bond van christelijk middelbaar en voorbereidend hoger onderwijs 1918-1969 en protestants-christelijk VWO-HAVO, 1969-1976.

Bond van verenigingen voor christelijk nijverheidsonderwijs, 1929-1968 en de Bond van organisaties voor christelijk beroepsonderwijs 1968-1976.

Unie 'Een school met den Bijbel', [1878] 1879-1968.

Vereniging voor christelijk volksonderwijs 1890-1969 en de Vereniging voor protestants-christelijk kleuter- en basisonderwijs, 1968-1976.

Bond van protestants-christelijke kweekscholen 1914-1969 en Protestants-christelijk opleidingsonderwijs 1969-1976.

Vereniging voor christelijk nationaal schoolonderwijs, 1860-1970.

Schoolraad voor scholen met den Bijbel, 1890-1970.

■ Aanwinsten (alfabetisch)

Albach, Ben, * 1907, † 2007, essayist en toneelhistoricus.

Andel, C.P. van, * 1916, † 1997, Hervormd predikant, secretaris van de Raad voor de Zaken van Overheid en Samenleving; directeur Diaconaal Centrum Amsterdam, docent filosofie Sociale Academie Amsterdam en directeur Anne Frankstichting (1920-2009).

Barth, Karl, Documentatie verzameld door A.J. Bronkhorst hoogleraar theologie in Utrecht.

Bloemhof, S., * 1948, † 2006, Hervormd predikant o.a. te Musselkanaal en Vroomshoop.

Collectie drs. T. Bolland, A.A.W.

Bolland, * 1943, † 2010, Stukken in boeken van zijn antiquariaat en documentatie over boeken en archief, ca. 1882-1999.

Chantepie de la Saussaye, bevat onder meer stukken betreffende D. Chantepie de la Saussaye (1818-1874), P.D. Chantepie de la Saussaye (1848-1920), M. Chantepie de la Saussaye (1883-1865) en haar echtgenoot, C.M. Briët (1881-1947), (ca. 1740-1948).

Documentatie en foto's, betreffende de Zondagsschool, het Gereformeerd Gymnasium te Amsterdam en de Hugo de Grootsschool te Amsterdam, verzameld door A.F. Res-seler-Bunjes, ca. 1910-1970.

De Eerste Lezing en Interpretatie, Redactiearchief van redacteur L.J. Parlevliet betreffende *De Eerste Lezing*, uitgave van de protestantse

stichting tot bevordering van het bibliotheekwezen en de lectuur-voorlichting in Nederland en Interpretatie, tijdschrift voor Bijbelse theologie, ca. 1989-2004.

Filmstroken, In gebruik bij de Nederlandse Hervormde Kerk. Enkele stroken met beschrijving, ca jaren vijftig-1972.

Graaf, W. de, * 1898 † 1984, Gereformeerd predikant, onder andere in Hoogersmilde, Schiedam en Zaltbommel, preken 1928-1984.

C. Groen, stukken betreffende *Mijn Indische jaren (1945-1950)*. *Open brief aan dr. Herman Smit*, 2009-2010

Hefting, Stukken betreffende drie hervormde predikanten M.D. Hefting (1803-1878), M. Hefting (1869-1952) en M.R. Hefting (1903-1991). Bevat een, op vier grammofoonplaten vastgelegde, preek van M.R. Hefting.

Hendriks, J.E., * 1920, † 1978, Gereformeerd predikant te Westbroek en Winterswijk, preken.

Hollander, J., * 1927, Ondernemer en SER-lid, kritisch lid van ARP en CDA (1965-1986).

Hollander, Pieter den en Grietje Geertuida de Wit, Grammofoonplaten van het kerkelijk huwelijk op 25 juni 1957 in de hervormde Oranjekerk in Den Haag.

Houten, T.B. van, * 1913, † 1989, Gereformeerd predikant, onder andere in Culemborg, Leiden en Aalsmeer, (1922-1974)

Stichting Interkerkelijk Overleg in Schoolzaken (IKOS-Amsterdam).

- Jongh, E.D.J. de, * 1928, Op band opgenomen interviews ten behoeve van zijn biografieën van J.J. Buskes en B. ter Schegget, (1998-2010).
- Leerling, R.H., * 1908, † 1998 en J.P.J. Leerling (* 1907, † 2000), herinnerings-albums.
- Messie, G., * 1926, † 2005, Hervormd predikant, o.a. te Holterbroek (Zwolle), preken.
- NCSV en VCSB, Documentatie, verzameld door J.H.N. Kapteijn (ca. 1966-1971)
- Nederlandse Christelijke Plattelands Jongeren
- Nederlandse Christelijke Reisvereniging, 1922-, (1926-1990). Bevat fotoboeken/verslagen van NCRV-reizen (1929-1962).
- Plassche, I.Ph.F. van den; studie over hem door H. ten Boom.
- Patrimonium, Afdeling Amsterdam van het Nederlands Werkliedenverbond (1899-2002).
- Riessen, H. van, * 1911, † 2000, Hoogleraar aan de faculteit letteren van de VU, (ca 1951-ca 1984)
- Smit, M.C., * 1911, † 1980, Hoogleraar filosofie aan de VU, manuscripten.
- SSR-Reünistenkring Dordrecht en omstreken, Societas Studiosorum Reformatorum 1922-2004 (1953-2002).
- Theologische Faculteitsvereniging 'Rachab', Vrije Universiteit, ca. 1992-2001.
- Troost, A., * 1916, † 2008, Hoogleraar wijsgerige en sociale ethiek aan de VU (1967-1984), inventarisatie D. Smits en D. Houniet.
- Vereniging voor Nederlandse Kerkgeschiedenis, VNK 1989-2007.
- Studentenpastoraat VE90, Documentatie betreffende Van Eeghenstraat 90 (1985-2006).
- Vrijzinnig Christelijke Jeugdcentrale (VCJC), foto's, dia's en archiefmateriaal van verschillende kampen, ca 1921-1984.
- Weerenkapel (architect C.J. Worp), Archief van de Weerenkapel, hervormde kerk Amsterdam-Noord, 1968-2008.
- Zendingsarchief Van den Brink, Deel van het archief van P.N. Holtrop met daarin opgenomen een deel van het archief van H. van den Brink (bevat een unieke kopie van het doopregister der Christelijk Gereformeerde Kerk te Batavia, 1874-1918 (origineel is verloren)) 1817-2004.
- Zondagsschoolvereniging 't Mos-terdzaadje', (1898-1967).

■ Aanvullingen werden ontvangen bij de volgende collecties

- Drenthem Soesman, E.D.C. van
 Holwerda, B.
 Stichting Van Woensel Kooy
 Waal, C. van der

